چنارخان

چنارخان ئەی نەمامی کوردەواری
چ دڵگیرو چ نەشمیلەو لەباری
چناری یا چنارۆکی گیانی
بەهەشتی تۆ یا نهێنی ژیانی
کە جارجارە بەلاما تێدەپەڕی
زەردەپەر ئاسایی ڕەنگم دەپەڕی
دڵە کوتکێ وادەمگرێ بە تەرزێ
وەك — بی — نێو ئاو لەگەڵیا چۆك دەلەرزێ
ئەوەی هۆشە ئەوەی ئارامە دەمرێ
پەری ئاگام بەرەو سێدارە دەبرێ
مەلی سەرنج بۆ بەینی ئەو مەمانە
پووش دەکێشێ هەتا بیکا بەلانە
کە چاوم لێ دەکەیتو دەم دوێنی
گوڵی عەشقێکی بێگەرد دادەچێنی
لەچاوانتا وون‌دەبم بێ سەروو شوێن
دەسوتێتو دەبرژێت دڵەی پڕ خوێن
هەناسەی پێکەنینت مۆسیقایە
کەمانە جومبشە سەنتوورە نایە
سەرم سوڕماوە تێناگەم خودایە
چ هەستێكو چ سۆزێکی تیایە
وەرە بەم لەشە پڕ تامو نیانە
دڵی‌من پێش‌کەشەو بیکە بە لانە
لە باوەشما مەتۆرێ بالی باوان
بنوە تاوێ لەسەر سینگی پیاوان
هەتا ماوم هەتا خوێنم لە کارە
لەناو دڵما چنار نەخشو نیگارە

● بیزا ●
١٩٨١

تابلۆیەکی فۆلکلۆری

چایخانەی پیران

o

حمە أحمد جاف
قەلادزێ
١٩٨٣/٩/١

(پیران) جەم[١] دەبن لە نێو چایخانە
(باپیری) چایچیش ، هەر لە خۆیانە
سەماوەری زەرد ، گیزەگیزی دێ
گۆنگەڵی[٢] گەورە ، ڕووی کردۆتە وێ[٣]
گۆنگەڵ . . گۆنگەڵی ، پیرەمێردانن
بابو باپیری ، ئێمەمانانن
هەر کەژوور کەوتی ، بە چرە دووکەڵێ
بینت[٤] دەگیرێ ، وەختە دڵت هەڵێ
یەك لە بەر پیری ، ئاخ هەڵدەکێشێ
یەك لەوبەرییەوە ، قەنە دەکێشێ

خراپەی ، کوری باس دەکا
نەسیحەت کاری تیٚناکا
درەنگانیٚ ، لە بۆم دیٚتەوە
نە کویٚبووی ؟ مۆر دەبیٚتەوە
دویٚك بە (دامە) لیٚکدی[٥] راماوون
ئاغا»ی لیٚکراو ، دوو داشی ماون
. . . ئەو داشەش . . . جا داشە هارە . . .
ت لە خۆیٚ ! ! ئەلیٚرە سوارە . . .

حود : ها . . . سیغاریٚکی ، لەو تووتنەی دویٚنیٚ
مەنشوورە تووتن ! تووتنی بیتوێنیٚ[٦]
ش پیٚراریٚ ، عەوڵلاٚ شەمیٚران
ئاوابیٚ ، لە گەلٚ گویٚ دیٚران
(بیتوێنە) تووتنی کردبوو
چوار هۆقیٚکی ، بۆمە[٧] ناردبوو
سەکەت وەگرە ، لوێچیٚکیت[٨] دەمیٚ
بنە کیسیٚکە ، زۆریت نادەمیٚ
لە بۆیەش‌بوو ، زۆرم نەدایەبیٚ
یەم پیٚ‌گووتی : لیٚم نەکەی غایەبیٚ

حر : سەلامون عەلیٚك . . . بین بیٚ‌بەلاٚ

کرا : عەلەیکموسەلام وەرەحمەتوولاٚ

هەباس : ئای وە عەلەیکوم ، (مامە خلە) وەتۆی[٩]
یاخودا بە خیٚریٚ‌ی ، ئەوجا چ . . . دەخۆی

خدر : جاریٚ هیچ ناخۆم ، باجەسیٚمەوە
لە سبحەینیٚرا . . . ئیٚستیٚ[١٠] دیٚمەوە
عەرزم داچاندووە ، بە گوڵە بەرۆژە

هەباس : بۆیەت نابینم (خدر) چەندرۆژە ! ؟

خدر : رۆژیٚ بۆ رۆژیٚ ، کاریٚك دەبریٚ پیٚم ! ! !
سەرەرای ئەهوەش[١١] ، خەریکی تووتنیٚم

هەباس : (قەرەنی) ئەوەش ، شیٚخ ئاورەحمانە

قەرەنی : خۆ ئەهوەش (سۆفی) لە مەر خۆمانە

هەباس : خۆ واخەریکن ! بەرەو ئیٚرە دیٚن
ئەدی ئەوانەی ، لە پشتەوان[١٢] کیٚن ! ؟

قەرەنی : (هەباس) ئەهوانە ، دەڵیٚ‌ی غەریبن !

هەباس : ئەسەح غەریب‌نین ، ئەی دەبیٚ کیٚ‌بن[١٣] ! ؟

قەرەنی : ئاخ . . . دەردە پیری . . . چاوت پیٚ دانام ! !
کەس ناناسمەوە . . . تانەگەنە لام
دویٚنیٚ . . پیٚش نویٚژیٚ ، چوومە دوکتەری[١٤]
لووتم کەوتە لووت ، حەمە مەیتەری

هەباس : تووخودا پیٚم‌بلیٚ : حالٚو ئەحوالٚی

قەرەنی : دەك خواو پیٚغمبەر ، دەسگرنە بالٚی

هەباس : خودای لیٚ‌رازی‌بیٚ ، زۆر پیاوی چاکە
لە سویٚ‌ی مندالاٚن ، گەلیٚك هیلاکە

هەباس : لەبیرم چۆوە ، عیلاجت چۆن‌بوو . . ! ! ؟

قەرەنی : مەڵحەمو قەترەی . دەساڵی کۆن‌بوو ! !

هەباس : کاکی من ئیٚ‌چاك[١٥] ، هەموو دەفرۆشن
هەرچی کۆنیش بوو ، بەمەی[١٦] دەنۆشن

قەرەنی : باپیر . . . چای تازەت . . دەمی کیٚشاوە ؟

باپیر : چەند (چا)ی دەفەرموون ، بە هەرتك چاوە[١٧] . .

قەرەنی : دەبۆمان تیٚکە ، ئەوەڵ نۆبەرە
تەشق بشکیٚنین ، شەرتی لە سەرە

باپیر : (شەرت‌و بیٚ شەرتی مالوومی[١٨] داوە)
چایەکەم . . . چایەو بۆوەم[١٩] لیٚناوە
دەك ! باپیری من ، بە قوربانووبیٚ
دائیمەن خۆشی ، بە سەردانووبیٚ
(چا)م گوڵی ، سلیٚمان بەگی بانەیە
بۆنی وەك : بۆنی تۆو رازیانەیە

هۆمەر : (قەرەنی) دەڵیٚن : هەزاری گویٚزی
هەر لە کرین نایەو دەگیریٚ ریٚزی

قەرەنی : (هۆمەر) وەوتۆیە[٢٠] ، بادامیش وەك‌وی
زۆر گران بەهانو ، ناشکەونە زەوی

سلێمان : دە ئەوجا . . . باپیر (دامە)کێ بێنە ! ؟
با لێکدی دەرکەین ، چیدیم مەدوێنە
هەر بە مەرەدی دوێنێکەت دەبەم
باپیر : پێشت نەوێرم ، لە گەڵت دەکەم
(مام سلێمان) چیدی توانجان مەهاوێ
باقوڵان هەڵکەم . . . ئەوەی پێ ناوێ
یاری بۆ یاری ، نەك بۆ بردنەوە . . .
سلێمان : هەی تەروانیە ؟ ئۆین و بەستنەوە
(دامە) فەندێکی (*) ، گەورەو حونەرە
گەر چاك بیزانی ، (ئاغا)م نۆکەرە
وە لەو نایزانیو شەڕان دەفرۆشی
(خەم) خەمی تۆیەو بەمنی دەنۆشی
سۆفی : (**سەلیمی بایزی**)[21] ، حەیرانێکی بڵێ
بۆ سەر بهوردی[22] ، خا وەنی (نوقڵێ)
داقەنداغێکی ، بۆ بێنە (باپیر)
با داخورپێنێ ، دڵی گەنجو پیر
سلیم : هەرچەند ، دەنگیشم وەك خۆ نەماوە
ئەو سیغارە گولە ، لەمنی تێك داوە
بەڵام بۆو دەڵێم ، چارم ناچارە
-حەیرانەکەشمان ، (خاڵۆی ڕێبوارە)

* – فەند : واتە هونەر ، بەڵام بەو شێوەیە لەسەر زاری خەڵکی ڕەش‌وروونی ناوچەکەمان دەقی گرتووە . . .

حەیران :
(هۆ خاڵە ، خاڵە . . . ئەمنیش ڕێبوارم
ئەمنیش وەکو : تۆ دڵ بریندارم
هۆ خاڵە ، خاڵە ، خاڵەی خوانەناس
بەزەییت دابێ ، بە منی کەساس
هۆ خاڵە ، خاڵە ، خاڵەی تفەنگ لەشان
بۆ گەرمیان دەچی ، یاخود بۆ کوێستان
گەر بۆ کوێستانە ، دەڕۆین بە جووت
گەر بۆ گەرمیانە ، ئەمنیش دێم لە دووت)
(پیرە مێردەکان تێکرا وەکو : کۆرسێ سەران دەلەقێنن
–و هاوار دەکەن بە یەك دەنگ :)
هەك جێت بگاتە ، پایەی پادشایان
دەك ڕەحمەتت بێ ، لە باب‌و دایان
بەڵێ بەم جۆرە . . . لەو چایخانەدا
یەکێ قسە دەکاو ، یەکێ ڕەت ئەدا
ڕۆژ تائێوارێ ، بەو قسەو باسانە
دەبێتە (گۆنگەڵ) ، لە نێو چایخانە

پەراوێز :
١ جەم : جمع : کۆدەبنەوە
٢ گۆنگەڵ : مەبەست لە کۆمەڵێکی (جماعەتێکی) زۆرە کە شوێنێ کۆی‌بان دەکانەوەو دەیکەنە هەراو بگرەو بەردەیەك ، کەس ئاگای لە کەس نی‌یە . . .
٣ – وێ : کورتکراوەی (ئەوێ)یە .
٤ – بینت دەگیرێ : قورگت ئەگیرێ . . .
٥ – لێکدی : لەیەکتری .
٦ بیتوێنێ : ناوچەیەکی بەرفراوان‌و بەپیتی کشتوکاڵیە ، بە تایبەتی (گوڵە بەڕۆژەو توتن) . . کە شاری ڕانیەو شارۆچکەی چوارقورنەی دەئامێز وەرێناوە . . .
٧ بۆمە : کورتکراوەی بۆ (ئێمە)یە . . .
٨ لوێچێك : چەنگێك : مستێك . . .
٩ – وەتۆی : ئەوە تۆی . . .
١٠ – ئێستێ : ئێستا
١١ – ئەهوەش : ئەمەش : ئەوەش
١٢ لە پشتەوان : لە پشتی ئەوانەوە ، لە دوای ئەمانەوە
١٣ – کی‌بن : کێ‌بن
١٤ – دوکتەری : دکتۆری : پزیشك . . .
١٥ – ئێ چاك : ئی چاك : هی باش
١٦ – بەمەی : بە ئێمەی
١٧ – بە هەرتك : بە هەر دووك : بە هەردوو چاو
١٨ – مالومی : مەعلومی ، زانراوە . . .
١٩ – بۆ وەم : بۆ ئێوەم
٢٠ – وەوتۆیە : ئەم ووشەیە زۆرتر لە سەر لێوانی بەساڵاچووەکانماندا خەریکی هەڵبەزو دابەزن : مەبەستی لە وەکو تۆ ئەڵێی وایە :– واتە کورتکراوەی ئەم چەند ووشانەی سەرەوەیە .
٢١ – سەلیمی بایزی : دەنگێکی زوڵاڵی حەیرانی کوردی‌بوو ، لە ناوچەی پشدەر . . .
٢٢ – سەربهورد : واتە (سەربردە)یان (بیرەوەری)